

Михаил Зигар

**ВЛАДИМИР
ПУТИН**
НЕИЗБЕЖНЫЕ ВОЙНЫ

**ВСЯ КРЕМЛЕВСКАЯ РАТЬ:
КРАТКАЯ ИСТОРИЯ СОВРЕМЕННОЙ РОССИИ**

© Михаил Зыгарь при содействии Карена Шаиняна, 2015

© ООО «Интеллектуальная литература», 2015

Всички права запазени. Никаква част от това издание не може да бъде препечатвана и размножавана под никаква форма или начин, електронен или механичен, включително фотокопиране, без изричното съгласие на издателя.

© Издателство „Слънце“, 2015 г.

© Ива Николова, преводач, 2015 г.

© Кремена Петрова, художник, 2015 г.

© Анна Лаврова, снимка на автора, 2015 г.

ISBN 978-954-742-219-3

Михаил Зигар

ВЛАДИМИР ПУТИН

НЕИЗБЕЖНИТЕ ВОЙНИ

Издателство „Слънце“
Основано 1937 г.
София, 2015 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	8
ПЪРВА ЧАСТ. Путин Лъвското сърце	11
ГЛАВА 1	12
Александър Волошин, първият кардинал	
ГЛАВА 2	43
Борис Березовски, досадният кръстник	
ГЛАВА 3	82
Михаил Ходорковски, изкупителната жертва	
ВТОРА ЧАСТ. Путин II Великолепния	117
ГЛАВА 4	118
Дмитрий Медведев, дясната ръка	
ГЛАВА 5	138
Виктор Медведчук, приятелят от Крим	
ГЛАВА 6	159
Владислав Сурков, идеологът на суверенната демокрация	
ГЛАВА 7	189
Игор Шувалов, маршалът на енергийната империя	

ГЛАВА. 8	207
Сергей Иванов, несретният посредник	
ТРЕТА ЧАСТ. Принц Дмитрий Лъжелутин	237
ГЛАВА 9	238
Саакашвили, любимият враг	
ГЛАВА 10	270
Барак Обама, най-добрият приятел и най-големият враг на Кремъл	
ГЛАВА 11	282
Игор Сечин, сянката	
ГЛАВА 12	303
Таня и Валя, призраци от миналото	
ГЛАВА 13	330
Навални, подцененият конкурент	
ЧЕТВЪРТА ЧАСТ. Путин IV Грозни	363
ГЛАВА 14	364
Патриарх Кирил, агентът за влияние	
ГЛАВА 15	380
Вячеслав Володин, идеологът на духовните спойки	
ГЛАВА 16	404
Дмитрий Песков, гласът	
ГЛАВА 17	434
Сергей Шойгу, партньорът в лова	

ГЛАВА 18	468
Алексей Кудрин, последният либерал в двора	
ГЛАВА 19	495
Рамзан Кадилов, вълчето	
ЕПИЛОГ	519
ПУТИН V БЕЗИМОТНИЯ	519

ВЪВЕДЕНИЕ

Когато започнах тази книга, мислех, че тя ще бъде за събитията в Русия от последните петнайсет години, за промяната в светоусещането и миروгледа на Владимир Путин и неговото най-близко обкръжение, за това как започна всичко и до какво ни доведе. Установих обаче, че участниците в събитията изобщо не си спомнят какво се е случило в действителност. Всеки от тях композираше спомените си така, че да изглежда почтен и героичен и разбира се, винаги той да е прав. През годините интервюирах няколко десетки души от най-близкото обкръжение на Владимир Путин – служители в администрацията на президента, членове на правителството, депутати от Държавната дума, бизнесмени от списъка на Forbes, чуждестранни политици. Почти всеки от тях разказваше своята история, която често нямаше допирни точки с историите на другите лица. Героите ми понякога забравяха фактите, бъркаха времето и не си спомнях дори собствените си постъпки и думи. И почти всички молеха да не бъдат цитирани. Всъщност успях да разпитам достатъчно участници в събитията, за да се очертае сравнително ясна картина.

В крайна сметка се получи история за това как един човек случайно става крал. Отначало просто се старая да се задържи във властта, но му провървява. Решава, че може да бъде успешен борец и реформатор – крал Лъвското сърце. И да влезе в историята. После обаче

пожелава хубав живот. И става крал Великолепни. След това се уморява и иска да си почине. Тогава разбира, че вече не може да си го позволи, тъй като е част от историята. Защото вече е цар Грозни.

Как станаха всички тези промени? Благодарение на неговото обкръжение – онази разнородна свита, която през всички тези години усърдно разиграваше „краля“. Най-близкият му кръг го подхвана и манипулирайки го със собствените си страхове и желания, го понесе напред. Натам, където самият той дори не бе мечтал, че ще се озове.

Когато възстановяваме събитията, след като вече знаем как са завършили, историята изглежда логично. Може дори да си помислим, че от самото начало всичко е сочело натам, и да съзрем някакъв първоначален план. Героите със задна дата измислят аргументи за собствените си действия. Намират причини, които в действителност не са съществували, и логика, за която преди дори не са подозирали.

Само дето събитията от последните петнайсет и повече години в Русия нямат ясна логика. Те по-скоро приличат на кардиограма – ту внезапно ту тръгват нагоре, ту неочаквано се сричат надолу. Поредицата от събития, които успях да възстановя, разкрива не само липсата на план, но и на ясна стратегия както у Путин, така и у неговото обкръжение. Всички предприети действия са само тактически стъпки и бързо реагиране на външните дразнителни, но не водят до крайна цел.

Задълбоченото вникване в постъпките и мотивите на руските политици от последните години доказва, че теориите за заговор са неверни. И ако има дори и

най-малко съмнение в причината за едно или друго събитие – зла умисъл или грешка, винаги трябва да се заложи на второто.

Знаели ли са управляващите на руската държава през 2000 година докъде и как ще стигнат след 15 години управление? Не. Знаели ли са през 2014 година как ще посрещнат 2015-а? Също не.

Когато пиша „управляващите“ в множествено число, това не е грешка. Смята се, че всички решения в Русия се вземат от един човек и че този човек е Владимир Путин. Това обаче е вярно само донякъде. Всички решения наистина се вземат от Путин, но Путин не е един човек, Путин е огромен колективен разум. Десетки и стотици хора всекидневно налучкват какви решения трябва да вземе Владимир Путин. Самият Владимир Путин непрекъснато налучква какви решения трябва да вземе, за да го приемат всички, да бъде разбран и одобрен от огромния колективен Владимир Путин.

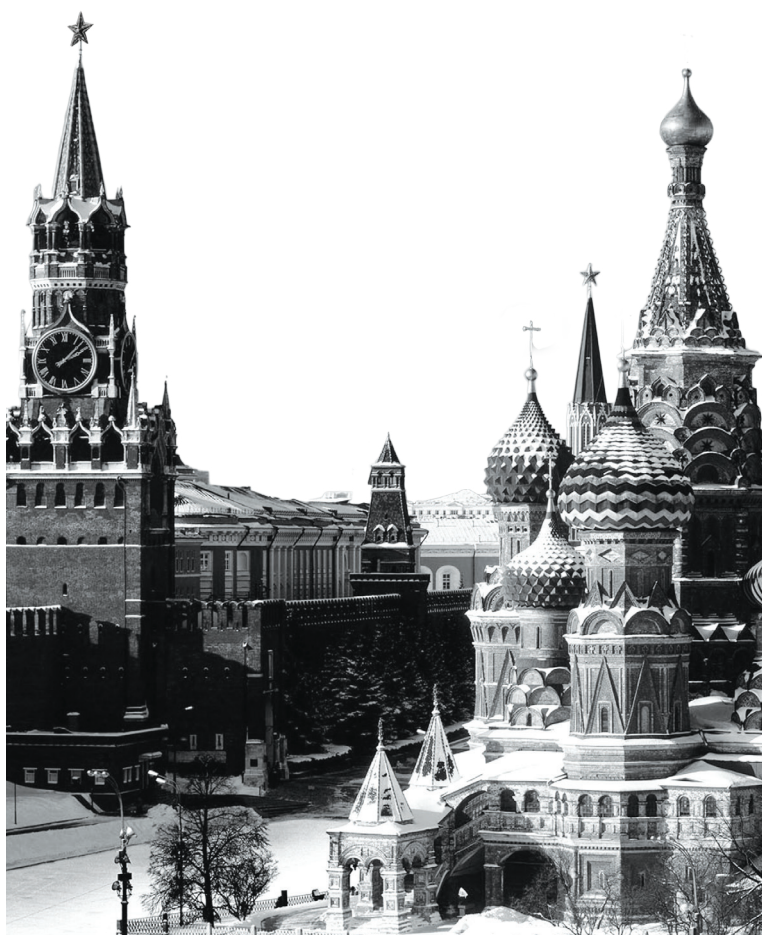
През всички тези години колективният Владимир Путин конструираше спомените си, за да докаже и на себе си, че е прав. За да се убеди, че действията му са логични, че има план и стратегия. Че не допуска грешки, а е принуден да постъпва така, защото се бори с врагове и води тежка и непрекъсната война.

Ето защо книгата ми е историята на една въображаема война. Война, която не бива да свършва, защото в противен случай ще трябва да се признае, че никога не я е имало.

МИХАИЛ ЗИГАР

ПЪРВА ЧАСТ

ПУТИН І ЛЪВСКОТО СЪРЦЕ

ГЛАВА 1

АЛЕКСАНДЪР ВОЛОШИН, ПЪРВИЯТ КАРДИНАЛ

Александър Волошин е образцов капиталист. В неговата Външност има нещо от американския Чичо Сам, какъвто го рисуваха съветските карикатуристи – с бяла брадичка и студен пронизващ поглед (за пълнотата на образа липсват само цилиндърът, чувалът с долари и бомбата зад гърба).

Офисът на Волошин се намира в центъра на Москва, на улица „Полянка“, на десет минути пеша от Кремъл, и е аскетичен – тук има всичко необходимо и няма нищо излишно. Никакъв лукс – тайният Властелин на света няма нужда от него.

Волошин очевидно не е оратор – говори тихо и когато е ядосан, дори малко заеква. Освен това обича да злоупотребява с английските думи. „Ситуацията в Украйна вече не е много manageable.“ „В главата си трябва винаги да имаш agenda.“ „Настъпни пълен deadlock.“ „Важни са мненията на основните stakeholders.“ Не го прави преднамерено, просто така му е по-лесно – той не е политик, а бизнесмен.

Волошин смята, че е изпълнил най-важната си задача – „да преведе Русия от периода на перманентна революция в периода на еволюция“, тоест да осигури политическа стабилност и капитализъм. След което се оттегля в почивка. И не съжалева, че в момента няма възможност да влияе върху политиката.

А за политиката се изказва изключително и само

с делови термини: „САЩ създадоха най-добрата икономика в света благодарение на конкуренцията. Но кой знае защо, забравиха, че конкуренция е нужна и в световната политика. Затова външната им политика е толкова неуспешна“. Макар да се изказва критично за Америка, той го прави с любов, вмъквайки неочаквани подробности – ту случайно се запознал с Джеб Буш, ту срещнал старата си позната Кондолиза Райс, но решил да не я поздравя.*

Да погребеш Ленин

През 1999 година в Кремъл е разработен прецизен план за погребването на Ленин. Тялото му трябва да бъде изнесено от Мавзолея на Червения площад и късно през нощта тайно да бъде откарано в Санкт Петербург. „Представях си го така — сутринта всички се събуждат, а той вече е във Волковското гробище“, спомня си тогавашният шеф на президентската администрация Александър Волошин.

По същия начин преди 36 години в една късна есенна вечер от Мавзолея изнасят тялото на Сталин. Вярно, не го откарват далече, погребан е близо до Кремълската стена. За тогавашния съветски лидер Никита Хрущов процедурата е символ на десталинизацията и на развенчаването на култа към личността.

Както казва Волошин, погребението на Ленин трябвало да се извърши „достойно и без простащини“. Само че след това Волковското гробище в Санкт Петербург (мястото, където са погребани майката и сестрата на Ленин и където според легендата осно-

* Джон Елис (Джеб) Буш е американски политик, до януари 2007 г. — губернатор на щата Флорида. Брат е на 43-тия президент на САЩ Джордж Буш. - Бел. ред.

вателят на съветската държава е завещал да бъде погребан) ще се наложи да бъде отцепено за два месеца. И да се изтърпят серия от протести от страна на Комунистическата партия, докато страстите се успокоят. „Исках да разградим Мавзолея — спомня си за своите планове Волошин — и на това място да издигнем паметник на жертвите на тоталитаризма, та на никого и през ум да не му минава да го събори.“ Това би трябвало да е решаващ удар по Комунистическата идеология. В този момент най-важната задача на Кремъл е да не допусне съветски реваншизъм и да разгроми комунистите.

Кабинетът на шефа на кремълската администрация се намира на около 10—15 метра от Мавзолея, където е саркофагът на Ленин. „Моето бюро беше до прозореца. Той лежи там, а аз работя тук. Не си пречехме взаимно“, разказва с ирония Волошин.

В действителност Ленин пречи, и то много. Пречи на президента Борис Елцин да приключи с миналото, защото за него погребването на вожда би се превърнало в символ на настъпилите нови времена и на промените, които стават необратими. По същия начин преди 36 години Хрущов възприема и погребението на Сталин. Още през 1991 година първият кмет на Петербург Анатолий Собчак предлага Ленин да бъде погребан, но и тогава, и през следващите години Елцин не е в състояние да изпълни молбата му, тъй като не желае да влиза в излишен конфликт с комунистите.

За Волошин Ленин е не толкова символ, колкото конкретен и все още жив играч в актуалната политика. За главния стратег на Кремъл борбата с Комунистическата партия е най-важната част от всекидневните му ангажименти. И Ленин е коз, скрит в ръкава

— възможност да нанесеш удар в слънчевия сплит на противника. В този момент комунистите са основна сила в парламента и имат възможност да бламират всяка съществена реформа. А след кризата от 1998 година на практика те контролират правителството, оглавявано от 70-годишния бивш кандидат-член на Политбюро на ЦК на КПСС и бивш министър на външните работи на Русия Евгений Примаков.

До края на президентския мандат на Борис Елцин остава малко повече от година и половина, а комунистите изглеждат толкова силни, колкото никога до този момент. Комунистическата партия стартира процедура за импийчмънт (опит за дискредитиране и отстраняване от поста) на Елцин, като му отправя пет обвинения — за разпадането на Съветския съюз, за разпускането на парламента през 1993 година, за войната в Чечня, за съсипването на армията и за геноцид над руския народ.

Министър-председателят Примаков, за когото комунистите единодушно гласуват, е на първо място сред най-популярните политици в страната и най-перспективният кандидат за президент. Особена известност му донася яркият антиамерикански жест — обратният завой на самолета, в който пътува над Атлантика. На 24 март 1999 година Примаков лети за Вашингтон, когато вицепрезидентът Албърт Гор му съобщава, че САЩ започват бомбардировки над Сърбия, за да сложат край на конфликта в Косово. Възмутен, Примаков обръща самолета и се връща в Москва. Прокремълската и либералната руска преса го критикуват заради популизма му и за флирта с комунистическия електорат. Първият в СССР бизнес вестник — „Коммерсантъ“ (най-авторитетният в онзи момент), твърди, че заради демарша на Прима-

ков Русия е изгубила 15 милиона долара, тъй като не подписва подготвените от Вашингтон споразумения. „По този начин министър-председателят на Русия направи своя избор — избора на истински комунист. На болшевик, който е готов изцяло да пренебрегне интересите на своята родина и на народа си в полза на интернационализма, разбираем единствено за него и за бившите членове на КПСС“ — негодува „Коммерсантъ“.

Обратният завой над Атлантика през 90-те години става първият жест на държавен антиамериканизъм и показва колко популярен може да е той сред лишеното от чувство за национална гордост население. Това е и началото на решителната битка за власт между антизападните консерватори, чието знаме е Примаков, и либералните и прозападните сили, които настояват да не се допусне съветски реваншизъм. Те нямат лидер, но имат таен координатор в лицето на Александър Волошин — началника на кремълската администрация.

Комунистите трябва да бъдат изкарани от релсите. И погребението на Ленин може да се превърне в съкрушителен ритуален удар против тях. Съществуващото в този момент законодателство обаче възпрепятства въпросния акт. Според Закона за погребенията и погребалните церемонии пренасянето на тялото на Ленин може да се извърши, ако е налице една от следните три причини: по силата на заявена воля от страна на наследниците (само че роднините на Ленин са категорично против); по решение на местните власти (тоест на кмета на Москва Юрий Лужков, който се готви да влезе в битка за властта, но не е на страната на Кремъл и либералите); ако са нарушени санитарните изисквания или ако гробът пречи на

движението на градския транспорт. В случая не би помогнал и специален указ на президента. Нарушаването на закона се смята за криминално престъпление. А ако към петте точки с обвинения срещу Елцин, отпавени му от комунистите, се добави и вандализъм, вече става твърде рисковано. Така в Кремъл решават да ударят не по Ленин, а по Примаков.

На 12 май 1999 година, три дни преди гласуването на импийчмънта в Държавната дума, Примаков е отстранен от поста си с официалната формулировка „поради липса на динамика в реформите“. На 15 май комунистите не успяват да съберат нужните им 300 гласа, за да започнат процедурата по импийчмънт. Президентската администрация е свършила добра работа с обработката на народните избраници и почти всички независими депутати гласуват „против“. Това е тактическа победа за Волошин, но тя не сваля от дневния ред основния въпрос: как да се предотврати победа на Комунистическата коалиция и на Примаков след една година, когато изтича вторият президентски мандат на Елцин.

Най-голямата трудност произлиза от факта, че около Елцин на практика няма хора с дори минимален политически рейтинг. А рейтингът на остарелия президент е почти отрицателен, най-вече заради обвиненията, които медиите и опозицията (на първо място комунистите) отправят по адрес на семейството му.

По това време в пресата изписват думата Семейство с главна буква, за да се подчертае, че семейството на президента има специална и често несъразмерно голяма тежест в държавата, а може би и в бизнеса. Под Семейството се разбират на първо място Таня и Валя (вестниците обикновено ги наричат с галените

им имена, но всички са наясно за кого става дума), тоест Татяна Дяченко (дъщеря на президента) и Валентин Юмашев (бивш ръководител на администрацията му). Тогава те все още не са женени (Таня и Валя се бракосъчетават през 2001 година). В по-широк смисъл Семейството включва и най-приближените до Таня и Валя олигарси — Борис Березовски и Роман Абрамович. И накрая, към тях спада и изповедникът на Семейството Александър Волошин, началник на президентската администрация. На него се пада задачата да се справя с почти безизходната ситуация, в която се озовава Кремъл.

Понякога го смятат за безнравствен заради твърдостта и категоричността, с която решава принципно важни за него въпроси (като например идеята да бъде изнесено тялото на Ленин от Мавзолея). Идващ от бизнес средите (през 90-те години той работи в компании с различна репутация), Волошин е смятан за непоколебим държавник, тъй като отстоява интересите на държавата — такива, каквито ги вижда той. Пазарната икономика за него е абсолютна и жизненоважна цел. А правата на човека и свободата на словото — невинаги полезни и дори излишни подробности.

Ситуацията, в която се озовава Волошин като главен мениджър на Кремъл, е усложнена от факта, че Семейството има сериозен и силен противник — Юрий Лужков. Кметът на Москва дълго време е смятан за естествен наследник на Елцин, макар да е негов антипод — подобно на Жак Ширак, който е кмет на Париж по времето на остарелия президент Франсоа Митеран. Познава го цялата страна, но не като либерал или консерватор — Лужков няма никаква идеология, а като „силен стопански деец“. Той иска властта лично за себе си и не го крие. Канейки

се да стане президент през 1998 година, създава своето движение „Отечество“. В Кремъл има и група от негови привърженици, които убеждават Елцин да го избере за свой наследник. Но Елцин не го харесва.

С Лужков се водят предварителни разговори. Той си спомня, че като емисар на Семейството при него идва Березовски, който му казва, че ще го подкрепят, ако изпълни две условия: да даде гаранции за неприкосновеност на цялото Семейство, както и гаранции за необратимостта на приватизацията. Лужков отказва. Днес той твърди, че това е била причината да подхванат информационна война срещу него.

Така или иначе, в онзи момент Лужков е абсолютно убеден, че Семейството е в лоша ситуация и едва ли нещо може да му помогне. Носят се слухове, че шефът на Следственото управление на Генералната прокуратура вече е подписал заповедите за арест на Таня и Валя. Недоброжелателите описват настроението в Кремъл така: всички се чудят дали, ако се наложи, двамата ще успеят, или не да стигнат до летище „Шереметиево“. Съвсем логично Лужков не желае да влиза в битка на страната на хора, които смята за губещи. Той иска да се обединява с победителите.

Едва оглавил администрацията, Волошин демонстрира знаци на внимание към Лужков — ходи му на гости, пият чай. Но тези срещи не довеждат до нищо. Лужков не успява да се съдържи и виждайки слабостта на Елцин, инстинктивно преминава в атака. Обаче информационната война между него и Семейството почти срива и собствения му рейтинг. Затова кметът на Москва проявява хитрост и подкрепя Примаков. Като дава път на остарелия патриарх на нацията, целта на Лужков е да преживее зад гърба му бурята, а след четири години да се кандидатира отново.